

สภาวะแวดล้อมในขณะที่นายทวี บุญยเกตุ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ความพยายามในการปกครองแบบประชาธิปไตยของคณะราษฎร เริ่มประสบปัญหาหลายประการ กล่าวคือ ในระยะแรกของการปกครองตามระบบนี้ได้เกิดการขัดแย้งระหว่างพระยามโนปกรณนิติธาดา กับผู้นำที่สำคัญบางคนของคณะราษฎรอันมีหลวงประดิษฐมนูธรรม และหลวงพิบูลสงคราม ทั้งนี้เนื่องจากว่าหลังจากที่ยึดอำนาจการปกครองได้แล้ว คณะราษฎรมีกลาที่จะเข้าบริหารประเทศเอง แต่กลับมอบอำนาจให้พระยามโนปกรณนิติธาดา ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกกลุ่ม ด้วยความหวังที่จะใช้บุคคลนั้นประสานความแตกต่างระหว่างฝ่ายสนับสนุนราชาธิปไตยกับคณะราษฎร โดยไม่คาดคิดว่าพระยามโนปกรณาจะมาขัดขวางนโยบายสำคัญและวิครอนอำนาจของพวกเขาในภายหลัง ความขัดแย้งดังกล่าวได้เริ่มปรากฏชัดในการที่รัฐบาลจะดำเนินการตามนโยบายเศรษฐกิจ กล่าวคือ พระยามโนปกรณาไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงเศรษฐกิจซึ่งหลวงประดิษฐมนูธรรมและพวกเป็นผู้เสนอให้รัฐบาลรับไปปฏิบัติ เมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรมและพวกพยายามจะใช้สภาผู้แทนเป็นเครื่องมือในการบีบบังคับให้พระยามโนปกรณารับเค้าโครงเศรษฐกิจนี้ไปปฏิบัติให้ได้ พระยามโนปกรณาจึงขอพระบรมราชโองการตราพระราชกฤษฎีกาปิดสภาผู้แทนราษฎรและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา นอกจากนี้พระยามโนปกรณายังได้ใช้อำนาจ "เนรเทศ" หลวงประดิษฐมนูธรรม ผู้ซึ่งเป็น "มันสมอง" ของคณะราษฎร ไปทำนักอยู่ประเทศฝรั่งเศส ความขัดแย้งดังกล่าวนี้ทำให้พระยามโนปกรณาถูกรัฐประหารโดยคณะราษฎรซึ่งเป็นพรรคพวกของนายปรีดี พนมยงค์ อันมีหลวงพิบูลสงครามเป็นกำลังสำคัญ แล้วแต่งตั้งพระยาพหลพลพยุหเสนา เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป จากนั้นรัฐบาลชุดใหม่ก็เชิญหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับเมืองไทย ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายสนับสนุนราชาธิปไตยกับคณะราษฎรยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งเกิดการสู้รบกันระหว่างกองทัพของพระองค์เจ้าบวรเดชกับรัฐบาลของคณะราษฎร ผลการสู้รบในที่สุดรัฐบาลเป็นฝ่ายชนะ พระยาพหลพลพยุหเสนา ยังคงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป ความสามัคคีของคณะราษฎรเริ่มเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้น ทำให้การปกครองบ้านเมืองรวมทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นผลสำเร็จที่น่าพึงพอใจยิ่ง โดยเฉพาะการพัฒนาการเมือง รัฐบาลชุดพระยาพหลพลพยุหเสนาสามารถดำเนินการตามนโยบายที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองมากยิ่งขึ้น โดยรัฐบาลชุดพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้ดำเนินการเลือกตั้ง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ขึ้นเป็นครั้งแรก และรัฐบาลได้แต่งตั้งนายทวี บุณยเกตุ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ๒ ร่วมกับสมาชิกคณะราษฎรและผู้ที่ทรงคุณวุฒิอื่น ๆ อีก จำนวน ๗๗ นาย นอกจากหน้าที่ในรัฐสภาแล้ว นายทวี บุณยเกตุ ยังได้รับแต่งตั้งเป็นเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรธิการและผู้อำนวยการอิมบิตกรมเกษตรและการประมง นับได้ว่านายทวี บุณยเกตุ ได้รับความไว้วางใจจากคณะราษฎรให้ดำรงตำแหน่งสูงขึ้นเป็นลำดับ

เมื่อพระยาพหลพลพยุหเสนา ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้รับการแต่งตั้งเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป นายทวี บุณยเกตุ ได้รับแต่งตั้งเป็นรองเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เลขาธิการคณะรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ในที่สุดการทำงานด้วยความซื่อสัตย์ของคณะราษฎร เริ่มแตกสลาย เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยอมให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านเมืองไทย ทำให้นายปรีดีฯ และผู้ที่ไม่เห็นด้วยพยายามล้มล้างรัฐบาล และได้รับความสำเร็จเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขอลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ เนื่องจากการแพะโทหวัดในรัฐสภาเกี่ยวกับการเสนอร่างพระราชบัญญัติสร้างพุทธมุนีมณฑล และพระราชบัญญัติสร้าง

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๗๖ โดยถือเกณฑ์ราษฎร ๒ แสนคนต่อผู้แทน ๑ คน การเลือกตั้งคราวนี้เป็น การเลือกตั้งทางอ้อม กล่าวคือ ประชาชนจะเลือกผู้แทนตำบลก่อน แล้วให้ผู้แทนตำบลเลือกผู้แทนราษฎรอีกชั้นหนึ่ง ปรากฏว่าผู้ได้รับการเลือกตั้งทั่วประเทศ ๗๘ คน ราษฎรมาใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ๔๑.๔๕ % จากเขต หักสำเภา และปรีชา สามัคคีธรรม, ๓๕ ปีแห่งยุคประชาธิปไตย (พระนคร: เจริญมิตรการพิมพ์, ๒๕๑๑), หน้า ๕๐

นายทวี บุณยเกตุ ได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ๒ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๗๖ นายทวีฯ มีชื่ออยู่ในลำดับที่ ๑๖ ของสมาชิกทั้งหมด ๗๘ นาย จาก เขต หักสำเภา และปรีชา สามัคคีธรรม, อ่าวแดง, หน้า ๖๑

ทวี บุณยเกตุ, คำบรรยายและบทความบางเรื่อง, อ่าวแดง, หน้า ๑

นครเพชรบูรณ์ นายคง อภัยวงศ์ ก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป ซึ่งในคณะรัฐบาลชุดนี้ นายทวี บุญยเกตุ ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ รัฐบาลชุดนายคง อภัยวงศ์ต้องประสบปัญหายุ่งยากทั้งคานการ เมืองภายในประเทศ การเมืองระหว่างประเทศ และคานเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะเป็น "...การเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเวลาสงคราม และในขณะที่

๔ เบื้องหลังการแพ้ในสภาของจอมพล ป.พิบูลสงคราม นั้น เนื่องมาจากการสู้รบในสงครามโลกครั้งที่ ๒ โลกจะแตกหักและผลการสู้รบเป็นที่คาดหมายว่าฝ่ายอักษะจะพ่ายแพ้ในที่สุด ดังนั้นความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนตัวนายกรัฐมนตรีก็มีมากขึ้น เกี่ยวกับเรื่องนี้ นายทวี บุญยเกตุ กล่าวว่า "...เมื่อการณเป็นเช่นนี้ เสรีไทยในประเทศเห็นเป็นโอกาสเหมาะที่จะทำการเกลี้ยกล่อมบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้เห็นภัยอันตรายและความยากลำบากที่ประเทศต้องเผชิญหากไม่เปลี่ยนนายกรัฐมนตรีเสียใหม่แล้ว เมื่อสงครามยุติลงประเทศไทยจะต้องเป็นฝ่ายพ่ายแพ้สงครามอย่างไม่ต้องสงสัย และไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้..." เมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม ลาออกไปเนื่องจากการพ่ายแพ้ในสภาโดยคิดว่าจะต้องมีผู้คัดค้านหรือขอร้องให้เขาดำรงตำแหน่งอีก นอกจากนี้จอมพล ป. ๑ อาจคิดว่าผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ (พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา) คงไม่ตกลงนามในใบลาออก ซึ่งก็เป็นความจริง กล่าวคือ แทนที่พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา จะลงพระนามกลับเคียงโดยขอลาออก และนายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้รับการยินยอมจากสภาให้ลงนามแต่เพียงผู้เดียว จาก ทวี บุญยเกตุ, "คำนำ," ชีวชนายพล (พระนคร: เพ็ญอักษร, ๒๕๑๐), หน้า ๔-๕

๕ นายทวี ๑ กล่าวว่า "...ข้าพเจ้าก็ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ในคณะรัฐบาลของนายคง อภัยวงศ์ ด้วย จึงได้มีโอกาสรวบรวมบรรดานิสิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาฝึกอาวุธและคัดเลือกส่งไปเป็นเสรีไทยประจำกองที่จังหวัดชลบุรี หลังวัดเขาบางทราย ภายใต้การควบคุมของ พลเรือตรี สังวรณ สุวรรณชีพ ซึ่งนับว่าเป็นค่ายที่มีพลพรรคมากที่สุดและมีสมรรถภาพสูงที่สุดแห่งหนึ่ง คือ มีทั้งพวคนิสิตซึ่งล้วนเป็นผู้ที่มการศึกษาในระดับสูง และมีทั้งทหารเรือฝ่ายนาวิกโยธินด้วย..." จาก ทวี บุญยเกตุ, บทความและคำบรรยายเรื่อง, อ้างแล้ว, หน้า ๒๐

ที่สถานการณ์บ้านเมืองอยู่ในภาวะคับขัน ย่อมเป็นภาระหนักยิ่งยวด..."^๖ ปัญหาทางการเมืองที่สำคัญ
ของรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ มีหลายประการ ประการแรกนั้นญี่ปุ่นซึ่งมีกำลังทหารอยู่ในประเทศ
ไทยมีความระแวงสงสัยว่ารัฐบาลนี้มีความสัมพันธ์กับขบวนการเสรีไทยใตดินทำการต่อต้านตน อันเห็น
ได้จากการหลุดจากตำแหน่งของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งถือกันว่าเป็นมิตรของญี่ปุ่น ดังนั้นกองทัพ
ญี่ปุ่นจึงเริ่มมีปฏิบัติการ เป็นเหตุให้รัฐบาลต้องพยายามชี้แจงให้กองทัพญี่ปุ่นเห็นว่าการเปิดนรัฐบาล
เป็นการเปลี่ยนแปลงตามวิถีทางรัฐธรรมนูญเท่านั้น หากใช้การเคลื่อนไหวเพื่อขับไล่อุญุ่นอย่างใดไม่
ประการที่ ๒ เมื่อพิจารณาถึงสภาพเศรษฐกิจของไทยในระยะนั้นจะเห็นว่า สมัยจอมพล ป.พิบูลสง-
คราม เป็นนายกรัฐมนตรีได้พยายามผูกขาดการเศรษฐกิจ โดยสงวนอาชีพให้คนไทยทำถึง ๒๐
อย่าง แต่เมื่อเปิดนรัฐบาลใหม่ นายควง อภัยวงศ์ ได้นำเอาระบบการค้าเสรีมาใช้ ปล่อยให้ระบบ
เศรษฐกิจเป็นไปอย่างอิสระ การสงวนอาชีพไว้ให้คนไทยคงเหลือเพียง ๓ - ๔ อย่าง เช่นการทำ
นา การหลอพระพุทธรูป การทำเครื่องถม เครื่องเงิน และทนายความ ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ผู้
ให้ความเห็นว่า "... เป็นภัยอย่างยิ่งแก่ชาติในทางเศรษฐกิจ เพราะประเทศไทยยังไม่เหมาะสม
ที่จะใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม..."^๗ นอกจากนี้แล้วรัฐบาลจะต้องประสบปัญหาทางประมาณขาด
ดุจย เครื่องอุปโภคบริโภคมีราคาแพง โดยเฉพาะข้าวมีราคาสูงมาก และปัญหาเงินเฟ้อ เนื่องจาก
ภาวะสงคราม ประกอบกับขณะนั้นกองทัพสัมพันธมิตรโจมตีไทยอยู่ตลอดเวลา ประชาชนไม่อาจทำมา
หากินอย่างปกติสุขได้ การเศรษฐกิจของไทยจึงอยู่ในสภาวะที่ทรุดโทรมอย่างยิ่ง

นอกจากปัญหา ๒ ประการดังกล่าวแล้ว สถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศระยะนั้น
ปรากฏว่าผู้นำทางการเมืองของไทยมีการแตกแยกกันเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายแรกมีนายปรีดี พนมยงค์
เป็นหัวหน้า และอีกฝ่ายหนึ่งมีจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้า ความสัมพันธ์ของบุคคลใน ๒ ค่าย
นี้เริ่มสลายไปเมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม ยอมให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านประเทศไทย ซึ่งเป็นนโยบายที่

^๖ คำปราศรัยทางวิทยุของนายควง อภัยวงศ์ คัดจาก วิเทศกรณีย์ (นามแฝง), ประวัติ
ศาสตร์ชาติไทย (พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๒), หน้า ๗๒๔

^๗ วิเทศกรณีย์ (นามแฝง), เดิมเดียวกัน, หน้า ๗๒๖

นายปรีดี พนมยงค์ และพรรคพวกไม่เห็นด้วย และหาทางชักชวนเป็นฝ่ายตรงข้ามกัน และในที่สุดก็สามารถหาทางให้สภาดงมตีไม่ไว้วางใจรัฐบาลจนจอมพล ป. ต้องหลุดจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไป ซึ่งเหตุการณ์ครั้งนี้ก่อให้เกิดความระส่ำระสายในวงการเมืองไทย เพราะเป็นที่ยอมรับกันว่าจอมพล ป. ทุจริตสงคราม ไม่เต็มใจที่จะลาออกจริง ๆ แต่อย่างไรก็ตาม ตัวอย่างเช่น มีข่าวลือเรื่องการยกกองทัพของจอมพล ป. ทุจริตสงคราม มารุกพระนคร เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการเมืองภายในของไทยในตอนนี้อยู่ในสภาพที่ไม่มั่นคงอย่างยิ่ง ฝ่ายทหารซึ่งแม้จะหมดอำนาจไปตามจอมพล ป. ทุจริตสงคราม ก็ตาม แต่ก็ยังเป็นเสมือน "หนามยอกอก" ของรัฐบาลพลเรือน ซึ่งมีนายปรีดี พนมยงค์ อยู่เบื้องหลัง แต่อย่างไรก็ตามรัฐบาลชุนนายควง ฯ ก็สามารถบริหารประเทศลุล่วงไปได้ ทางด้านการต่างประเทศ นายควง อภัยวงศ์ ได้ประกาศยกเลิกสภาพสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๘ จากนั้นนายควง อภัยวงศ์ ก็ขอลาออกไปเมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๔๘๘ และนายทวี บุณยเกตุ ใ้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีแทน เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๔๘๘

การแต่งตั้งนายทวี บุณยเกตุ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้นค่อนข้างจะก่อให้เกิดความงุนงงสับสนในหมู่นักวิชาการอยู่มาก ทั้งนี้เพราะนายทวี บุณยเกตุ มิใช่บุคคลผู้มีอำนาจหรือมีบทบาทเด่นในวงการเมืองไทยในขณะนั้นแต่อย่างไร บุคคลผู้นั้นจะอยู่ในฐานะที่เป็นนายกรัฐมนตรีได้ในช่วงระยะเวลาที่มีอยู่หลายท่านด้วยกัน ตัวอย่างเช่น จอมพล ป. ทุจริตสงคราม ซึ่งยังคงกุมอำนาจทางการทหารและมีอิทธิพลอยู่มาก นอกจากจอมพล ป. ก็มีบุคคลเช่น ดร. ปรีดี ฯ เอง ซึ่งน่าจะอยู่ในฐานะที่เขามีอำนาจอย่างเปิดเผยได้แล้ว หรือแม้แตคนอย่างนายควง อภัยวงศ์ ก็น่าจะดำรงตำแหน่งอยู่ต่อไปได้ เพราะนายทวี ฯ เขามาเป็นนายกรัฐมนตรีในช่วงเวลาที่สั้นเหลือเกินคือเพียง ๑๗ วัน ความมุ่งหมายส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก็เพื่อจะวิเคราะห์ให้เห็นว่าเหตุใดบุคคลดังกล่าวจึงไม่ได้เป็นนายกรัฐมนตรีในช่วงเวลา "หัวเดียวหัวพล" นั้น ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งเพื่อแสดงให้เห็นว่าเหตุใดผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงเลือกนายทวี บุณยเกตุ เป็นนายกรัฐมนตรี

ประการแรก ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนายควง อภัยวงศ์ ซึ่งน่าจะได้รับโอกาสให้เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อไปก่อนที่ ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช จะกลับถึงประเทศไทยนั้น จะเห็นได้ว่าอันที่จริงแล้วรัฐบาลชุนนายควง อภัยวงศ์ (๑ สิงหาคม ๒๔๘๗ - ๑๗ กรกฎาคม ๒๔๘๘) เป็นรัฐบาลสืบเนื่องมาจาก

รัฐบาลชุดของจอมพล ป.พิบูลสงคราม มากกว่าจะเป็นรัฐบาลใหม่ จริงอยู่การเข้ามาดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีของนายควง อภัยวงศ์ นั้นจะเป็นการเข้ามาเปลี่ยนนโยบายและท่าทีของไทยที่มีต่อสัมพันธมิตรก็ตาม ที่สำคัญที่สุดปรากฏว่านายควง ไม่สามารถเปลี่ยนท่าทีมาสนับสนุนสัมพันธมิตรได้อย่าง เบิกเผย เนื่องจากกองทัพญี่ปุ่นยังคงฐานทัพอยู่ในเมืองไทย การดำเนินงานแต่ละอย่างรัฐบาลจะต้อง ท่าด้วยความระมัดระวัง ต่อเมื่อกองทัพญี่ปุ่นยอมแพ้ต่อฝ่ายสัมพันธมิตรแล้วนั้นแหละ นายควง อภัยวงศ์ จึงได้ไปพบอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย เพื่อหารือว่าประเทศไทยควรปฏิบัติอย่างไร และได้รับ คำตอบว่า "...ถ้าทางใดเป็นทางที่สุดของไทยแล้วขอให้ทำไปเถิด ญี่ปุ่นจะไม่เกี่ยวของด้วย..." รัฐบาลไทยจึงออกประกาศว่าสถานะสงครามที่จอมพล ป. ประกาศกับสัมพันธมิตรนั้นเป็นโมฆะ และ การประกาศสงครามนั้นไม่เป็นการถูกต้องเพราะเป็นการกระทำของบุคคลกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่จุดอ่อน อันสำคัญยิ่งของนายควง มีอยู่ว่า บุคคลผู้นี้ได้มีความสนิทสนมใกล้ชิดกับ จอมพล ป.พิบูลสงคราม มา โดยตลอด เห็นได้จากว่าเคยเป็นรัฐมนตรีของรัฐบาลชุดจอมพล ป.พิบูลสงคราม ๔ ครั้ง ซึ่งเป็นเหตุ ผลประการหนึ่งที่ทำให้สัมพันธมิตรไม่ไว้วางใจ การจะให้นายควง ดำรงตำแหน่งต่อเพื่อเจรจากับผู้ ชนะสงครามจึงเป็นสิ่งที่กระทำไม่ได้ ด้วยเหตุฉะนั้นนายควง อภัยวงศ์ จึงต้องลาออกไป เพื่อให้ผู้อื่น เข้ามาเตรียมการเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตร จะเห็นได้จากข้อความตอนหนึ่งในหนังสือที่ นายปรีดี พนมยงค์ มีไปถึงพระยามาฆรราชเสวี มีความว่า "...ได้รับหนังสือจากพันตรีควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีว่า โดยที่มิประกาศสันติภาพตามพระราชโองการแล้ว และเพื่อให้เป็นไปตามประเพณี นิยมแห่งวิถีดังการ เมือง นายกรัฐมนตรีพร้อมทั้งคณะขอพระราชทานถวายบังคลาออกจากตำแหน่ง เพื่อเปิดโอกาสใหญ่ที่เหมาะสมในอันที่จะอาจมีบทบาทและดำเนินการเจรจาเพื่อความวัฒนาถาวรของ ชาติสืบไป..." แสดงให้เห็นว่านายควง อภัยวงศ์ เองก็ระลึกถึงความไม่เหมาะสมที่จะเป็น

เนื่องจากรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีนโยบายร่วมกับญี่ปุ่น และประกาศสถานะ สงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร

วิเทศกรณีย์ (นามแฝง), อ้างแล้ว, หน้า ๓๕๐ - ๓๕๑

๑๐ จากรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๒/๒๔๘๘ (สามัญ) สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ วันจันทร์ที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘, หน้า ๒

หัวหน้ารัฐบาลในขณะนั้น หลักฐานที่เห็นได้โดยเด่นชัดถึงความไม่เหมาะสมของนายควงฯ มีอยู่ในจดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ มีถึงศาสตราจารย์ วิจิตร ลุคิตานนท์ ความว่า "...นายควง อภัยวงศ์ นั้น ในทางประจักษ์ชัดธรรมเป็นผู้ร่วมมือกับญี่ปุ่น ฉะนั้นเมื่อสัมพันธมิตรชนะแล้ว นายควงลาออก เราจึงไม่ควรสนับสนุนให้นายควง เป็นนายกรัฐมนตรี..."

สำหรับการที่จะเอาจอมพล ป.พิบูลสงคราม มาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งนั้น จะเห็นได้ว่าเหตุผลทางการเมืองภายนอก ทำให้ไม่อาจเป็นไปได้โดยเด็ดขาด แมว่าจอมพล ป.พิบูลสงคราม จะต้องเข้าร่วมมือกับญี่ปุ่นโดยความจำใจ และอย่างไรทางเล็ดลอดก็ตาม และแมว่าจอมพล ป. จะมีแผนการเข้าร่วมกับขบวนการเสรีไทย และต่อต้านญี่ปุ่นในภายหลังก็ตาม แต่ "ข้อเสียดัง" ของจอมพล ป. ในการเป็นมิตรญี่ปุ่น และเป็นศัตรูสัมพันธมิตรนั้น ไม่อาจจะลบเลือนไปได้ ยิ่งไปกว่านั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในระยะสงครามมักจะมีข้อเสียดังเป็น "ผู้เผด็จการ" ใช้อำนาจเด็ดขาดในการปกครองประเทศ^{๑๒} นอกจากนี้จอมพล ป. ยังถูกกล่าวหาจากอังกฤษว่า เป็นผู้นำรัฐบาลในการใช้กำลังทหารเรียกคืนแดนคืนจากประเทศฝรั่งเศส และสาเหตุประการที่สำคัญก็คือ จอมพล ป. เป็นผู้ลงนามประ

^{๑๑} จดหมายนายปรีดี พนมยงค์ ถึง ศาสตราจารย์ วิจิตร ลุคิตานนท์ ลงวันที่ ๑๖ มกราคม ค.ศ. ๒๕๑๖

^{๑๒} แมว่าจอมพล ป.พิบูลสงคราม จะเป็นผู้ร่วมปฏิวัติ ๒๔๗๕ เพื่อล้มเลิกระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช แต่ในระยะหลัง ๆ มักจะใช้อำนาจในการปกครองประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากมีการต่อสู้แย่งแย่งชิงอำนาจ และจอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็มีข่าวลือเรื่องการถูกลอบสังหารบ่อยครั้ง ดังนั้นหากจอมพล ป. เขาคำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว ผลการเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตร ประเทศไทยคงจะไม่อาจเลี่ยงการเป็นผู้แพ้สงครามได้

๑๓
กาศรวมกลุ่มรวมรบกับกองทัพญี่ปุ่น และประกาศสงครามฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งเป็น "อาชญากรรม"
ที่ฝ่ายสัมพันธมิตรจะอภัยให้มิได้

ปัญหาที่น่าสนใจที่สุดในเรื่องนี่คือ เหตุใดนายปรีดี จึงไม่เขาคำรงตำแหน่งนี้เสียเองหลัง
จากการลาออกไปของนายควง อภัยวงศ์ แทนที่นายทวี เป็นนายกรัฐมนตรีในระยะเวลา
ชั่วคราว และให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีสืบต่อมา ทั้งนี้เพราะจะเห็นได้โดย
เด่นชัดว่าการเมืองไทยในช่วงระยะเวลานั้นอยู่ภายใต้การควบคุมของ ดร.ปรีดี อย่างไม่มีข้อสงสัย
ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งนั่นแล้ว ดร.ปรีดี ในฐานะ "รัฐ" หัวหน้าขบวนการเสรีไทยก็เป็นที่
รับรอง และนับถือจากวงการของฝ่ายสัมพันธมิตรอยู่แล้ว ยิ่งไปกว่านั้น ดร.ปรีดี ก็เป็นผู้คัดค้านเกียรติ
คุณและประสบการณ์ในทางการเมืองระหว่างประเทศมาเป็นเวลานาน ดังจะเห็นได้จากการมีบทบาท
เจรจากับนานาชาติ เพื่อแก้ไขความไม่เป็นธรรมทางสนธิสัญญาที่ไทยได้ทำไว้กับมหาอำนาจใน
ยุโรป และอเมริกาในรัฐบอดจอมพล ป.พิบูลสงคราม ด้วย จากข้อคิดดังกล่าวนี้มีเหตุผลอยู่ ๒ ประ
การ ประการแรกนั้นจะเห็นได้จากยุทธหัตถีท่านหนึ่งซึ่งกล่าวว่า "นายปรีดี พนมยงค์ มีความประ
สงค์จะให้ผู้สามารถที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหลายคน ไม่ต้องการให้ผู้ใดมาผูกขาดตำแหน่ง
นี้ และถ้านายปรีดี จะเขาคำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเสียเอง ก็อาจจะเกรงขอครหาที่ตนเอง
เป็นผู้นำคนหนึ่งในกลุ่มคณะราษฎรทำการล้มเลิกระบบสมบูรณาญาสิทธิราช เพื่อตำแหน่งนายกรัฐมนตรี"^{๑๔}

๑๓
นายทวี บุญยเกตุ ได้แสดงทัศนะไว้ว่า "...จอมพล ป.นั้น หากจะให้สูงแล้วก็ควร
กราบบังคมทูลลาออกเสียก่อน แล้วหาทางใหญ่เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีแทน ส่วนตัวท่านเองก็รับหน้า
ที่ทางทหารแต่ทางเดียว ถ้านายท่านจะทำเจ้านักจะเป็นการรุกรานมาก ทั้งนี้เพราะจอมพล ป.พิบูลสงคราม
เป็นผู้ลงนามในสัญญาธรรมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น แล้วจู่ ๆ พอเห็นท่าไม่ดีก็มารบกับญี่ปุ่นเสียเอง จึง
ดูไม่เป็นการสมควร..." นอกจากนี้นายทวี ได้กล่าวถึง "...ภยันตรายและความยากลำบากที่ประ
เทศไทยจะต้องเผชิญหากไม่เปลี่ยนตัวนายกรัฐมนตรีเสียใหม่..." เพราะฉะนั้นฝ่ายอักษะ ก็น่าจะ
พ่ายแพ้สงครามโลกครั้งที่ ๒ แล้ว จาก ทวี บุญยเกตุ, "คำนำ", ชีวิตนายพล, อ่างแฉว, หน้า

๑๔
จากการสัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ วิจิตร คุณิตานนท์ เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖

นอกจากนี้ยังมีอีกท่านหนึ่งซึ่งแสดงทัศนะว่า "คงจะเป็นท่านองการท่าสงคราม แม่ทัพใหญ่อยู่ข้างหลัง คอยระวัง เมื่อว่าทัพหน้าเกิดพลาดพลั้งก็จะแก้ไขได้ทันที่ ถ้าแม่ทัพใหญ่ออกหน้าเสียแล้วใครจะเป็นผู้แก้ไข" หมายความว่านายปรีดี คงต้องการดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินเป็นแม่ทัพใหญ่ แล้วสนับสนุนผู้อื่นให้เขาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นทัพหน้าก็คงเป็นไปได้

นอกจากปัญหาความไม่เหมาะสมของบุคคลที่กล่าวมาแล้วในการเป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ปัญหาจึงมีตามมาอีกว่าเหตุใด ดร.ปรีดี จึงเลือกนายทวี บุณยเกตุ เป็นนายกรัฐมนตรี แทนผู้ใกล้ชิดคนอื่น ๆ ซึ่งมีอยู่ไม่น้อย ในปัญหาดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่า ประการแรกนายทวี บุณยเกตุ เป็นสมาชิกคณะราษฎรคนหนึ่งที่มีความไว้วางใจให้เขาร่วมทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ และไครวมงานสำคัญ ๆ กับรัฐบาลคณะราษฎรตลอดมา เห็นได้จากกรที่เข้ารับแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนชั่วคราว สมาชิกสภาผู้แทนประเภทที่ ๒ เลขาธิการคณะรัฐมนตรีและรัฐมนตรีในที่สุด และความเคนของนายทวีอาจจะมาจากสาเหตุที่ว่า นายทวี บุณยเกตุ ก็เป็นผู้หนึ่งที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของความคิดในการปฏิวัติ ๒๔๗๕

สาเหตุประการที่ ๒ นายทวี บุณยเกตุ จากกรที่นายทวี ได้เคยดำรงตำแหน่งเลขาธิการคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ทำให้นายทวี มีประสบการณ์ ความรู้ และความสามารถรวมทั้งการประสานงานกับบุคคลต่าง ๆ ในคณะรัฐมนตรีได้อย่างดี หมายความว่านายทวีอยู่ในฐานะที่จะเข้าใจปัญหาของตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้มากกว่าผู้ใกล้ชิด ดร.ปรีดี คนอื่น ๆ

สาเหตุประการที่สาม จะเห็นได้ว่าในการจัดตั้งขบวนการเสรีไทยของ ดร.ปรีดี นั้น นอกจากบุคคลเพียงไม่กี่คนแล้ว การวางแผนภูษาศึกที่นายทวี บุณยเกตุ ได้มีบทบาทอย่างใกล้ชิดจนเป็นที่ไว้นับถือใจของนายปรีดี พนมยงค์ ดังจะปรากฏว่าในการหาทางกอบกู้เอกราชของชาตินั้น นายปรีดี พนมยงค์ ได้ปรึกษากับนายทวี บุณยเกตุ ณ ที่นัดหมายที่หัวหินในวันที่ได้มีการจัดตั้งรัฐบาลพลัด

๑๕
จากการสัมภาษณ์ นายคุสิต บุญธรรม รองเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง เมื่อ
วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖

ถิ่นขึ้นนอกประเทศทำนองเดียวกับที่นายพล ชาร์ส เดอ โกลด์ ไคกระทำ คนทั้งสองไคคิตหาทาง
 เจริญจากที่แจ้ง เหตุผลกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และหาทางให้นายทวี บุญย เกตุ ไคเป็นประธาน
 สภาผู้แทนราษฎรอันชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งนายปรีดี มีแผนการว่า คนซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการ แทน
 พระองค์รวมกับนายทวี ซึ่งจะเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร กับอีกรัฐมนตรีหนึ่งนาย จะออกไป
 ตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นที่นอกประเทศ นอกจากนี้นายปรีดี ยังกล่าวว่า "... ผู้แทนราษฎรส่วนที่เข้าร่วม
 ขบวนการเสรีไทยแล้วได้มาปรึกษาหาพวกเจ้าว่าสมควร เป็นผู้ใดที่จะให้ความสะดวกแก่ขบวนการเสรี
 ไทย ส่วนมากเห็นว่านายทวี บุญย เกตุ มีลักษณะสมควร เป็นนายกรัฐมนตรี เช่นเดียวกับที่ผู้แทนราษฎร
 ไคเคยลงมติให้นายทวี ฯ เป็นประธานสภาฯ มาก่อนแล้ว แต่ถูกจอมพล ป. ชัดขวาง นายทวีฯ
 เป็นคนซื่อตรงและสามารถ และมีอาวุโสในคณะราษฎร เพราะเป็นผู้เข้าร่วมในคณะราษฎร ตั้งแต่
 พ.ศ. ๒๔๗๐ ขณะยังศึกษาอยู่ในปารีส (นายควงนั้นเพิ่งเข้าร่วมในคณะราษฎร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕
 ก่อนวันที่ ๒๔ มิถุนายน ไม่กี่เดือน นายควงก็ยอมรับความจริงนี้ในปาฐกถาของเขาที่คุรุสภาแล้ว)
 แต่นายทวีฯ เป็นผู้พูดตรงไปตรงมาจึงเป็นการยากที่นายทวีฯ จะตีหน้ากับฝ่ายญี่ปุ่นไค ฉะนั้น จึง เห็น
 กันว่าให้ลองทบทวนนายควงดูว่าจะรับ เป็นนายกรัฐมนตรี^{๒๗} ... " หมายความว่า นายทวีบุญย เกตุ
 นั้นเคยได้รับการ เสนอ เขาคำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อจากจอมพล ป. พิบูลสงครามมาครั้งหนึ่ง
 แล้ว แต่นายปรีดี พนมยงค์และผู้ที่เกี่ยวข้องพิจารณาเห็นว่าไม่ เหมาะสมกับสถานการณ์ขณะนั้น

^{๒๖} นายปรีดี ฯ เห็นว่าการตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นจะสมบูรณ์ตามกฎหมาย เมื่อ ม.ล.กรี เคชาติ-
 วงศ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีอยู่แล้ว จะเป็นตัวแทนของคณะรัฐมนตรี นายทวี บุญย เกตุ จะเป็น
 ตัวแทนสภาผู้แทนฯ เมื่อเขาดำรงตำแหน่งประธานสภาผู้แทน สำหรับท่านเองนั้นก็ถือว่าเป็นตัวแทน
 ของกษัตริย์อยู่แล้ว จาก ทวี บุญย เกตุ, คำบรรยายและบทความบางเรื่อง, อ้างแล้ว, หน้า ๑๔

^{๒๗} ปรีดี พนมยงค์, บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมราชูปถัมภ์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒
 (นครหลวงกรุง เทพนครบุรี : โรงพิมพ์นิติเวช, ๒๕๑๕), หน้า ๖๘

กึ่งนั้นการที่นายทวี บุญย เกตุ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายรัฐมนตรีในครั้งนี้ นอกจากการที่ใคร่รวมงานอย่างใกล้ชิดกับคณะราษฎร ตั้งแต่นั้นศึกษาอยู่ต่างประเทศ ร่วมทำการปฏิวัติ ๒๔๗๕ เป็นเลขาธิการคณะรัฐมนตรี และร่วมกับนายปรีดี พนมยงค์จัดตั้งขบวนการเสรีไทยเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นแล้ว อาจกล่าวได้ว่าความใกล้ชิด และไว้วางใจระหว่าง คร.ปรีดี กับ นายทวี บุญย เกตุ เป็นสาเหตุอันสำคัญยิ่ง ในการ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายรัฐมนตรีของนายทวี บุญย เกตุ